

DIPUISANO TSE MABAPI LE KGANYETSANO YA MEPUTSO DI SA NTSE DI SA RAROLLWA

PRETORIA, Laboraro 27 Tihakubele 2019 - Mafelong a beke a sa tswa feta, SARS e netefaditse hore dipuisano le mekgatlo e ananetsweng ya basebetsi e leng PSA le NEHAWU, di kgitlile lejwe mabapi le meputso le dintlafatso tsa maemo a tshebetso mmoho le melemo e meng bakeng sa basebetsi ba welang mokgahlelong wa yuniti ya dipuisano tsa meputso.

Lejwe lena le kgitlilwe ka mora dikgwedi tsa dipuisano tse qadileng ka Pudungwana 2018.

Mekgatlo ya Basebetsi e ile ya fetisetsa kganyetsano ena ho CCMA ka Hlakola 2019 empa le ha kganyetsano ena e ne e ntse e tswela pele, dipuisano di ile tsa tswela pele ho leka ho rarolla qaka.

Ditsekong tsa pele tse 26 tse ileng tsa tekwa ke Mekgatlo ya Basebetsi, ka dipuisano ba ile ba fihlella kutwisisano hodima bongata ba tsona, ke dintlha tse 4 feela tseo ho ntseng ho hanyetsanwa ka tsona.

SARS e ile ya ananela setifikeiti sa ho se fumane tharollo se ntshitsweng ka la 19 Tihakubele 2019, mmoho le Melao ya ho Phiketa mme bobedi PSA le NEHAWU ba file SARS tsebiso ya semmuso ya maikemisetso a ho qala ka boipilaetso hosane, Labone la 28 Tihakubele 2019.

Ho kgitlwa ha lejwe ho bileng teng mane CCMA ke moo SARS e ileng ya hlahisa keketseho ya 7% e lekanang le CPI mmoho le 2.9% e itshetlehileng hodima sekgahla sa infleishene sa 4.1% se phatlaladitsweng ka Hlakola. SARS e nka tlhahiso ena e le e utlwalahalang le e hlokang leeme ha ho shejwa hore e ka hodimo ho dikeketseho tsa ditheo tse ding tsa mmuso le indasteri tse ding.

SARS e kgona ho buisana feela ho latela bokgoni ba ditjhelete bo susumetswang hara tse ding, ke dintlha tse kang kgolo ya ikonomi, diphetho tsa pokello ya lekgetho mmoho le kabelo ya yona e fokoditsweng ya tjhelete ho tswa Lefapheng la Matlotlo.

Dintlha tse mabapi le maemo a ditjhelete a SARS a selemo sa ditjhelete sa 2019/20, mmoho le dibuka tse ding tsa ditjhelete di ile tsa bontshwa Mekgatlo ya Basebetsi dihlopheng tsa kopanelo tsa tshebetso ya tsa ditjhelete, ho feta moo Mekgatlo ya Basebetsi ebile ya fuwa monyetla wa ho hlahisa maikutlo mabapi le ditekanyetso tsa dilemo tse tharo tse tlang ho tse mabapi le ho ngotla ditshenyehelo.

SARS e se e qadile ka diphokotso tsa ditekanyetso mmoho le ho kgina ditshenyehelo tse mabapi le ditshenyehelo tsa maeto mme ha ho dipehelo tse entsweng tse mabapi le tefo ya dibonase le ya dibasari tsa kantle ka lebaka la dikgaello tse tsa ditekanyetso.

SARS e hlaloseditse Mekgatlo ya Basebetsi hore e na le boikarabelo bo boholo bo sa shebanang feela le tsa dikeketseho tsa jwale tsa meputso. E boela e hloka ho nkela hloohong tshebediso e ntle ya ditjhelete tsa mekgatlo ona dilemong tse tharo tse tlang, haholoholo ha ho shejwa maemo a fokolang a ikonomi mmoho le dikgaello tsa jwale le tse lepilweng tsa ditekanyetso.

Kahoo kutlwisiso ke hore keketseho efe kapa efe e leng ka hodimo ho seo mokgatlo o ka se kgonang e tla ba le ditlamorao tse mpe hodima bokgoni ba SARS ba ho tswela pele ho sebetsa ka ho phethahala dilemong tse tlang.

SARS ke setheo sa bohlokwa le se hlokolosi bakeng sa naha ena seo mosebetsi wa sona o amang Moafrikaborwa e mong le e mong. Makgetho a ka tlohellwang a sa bokellwa a ka ba le kgahlamelo e mpehadi bokgoning ba naha ba ho nehelana ka ditshebeletso tse hlokolosi moo boholo ba makgetho bo lebang ho tsa thuto, ditshebeletso tsa bophelo bo botle, tshireletso ya setjhaba le ditshebeletsong tse ding. SARS le basebetsi ba yona ba motlotlo ka tema e kgathwang ke SARS demokrasing ena ya rona.

SEO SARS E SE TEKETSING MEKGATLO YA BASEBETSI

SARS ka lebaka la ho ikemisetsa le ho netefatsa hore ho etswa tsohle ho rarolla qaka ena le ho qoba tse mpe tse ka bang le tshusumetso hodima pokello ya lekgetho la naha leo SARS e le tlisang mokotleng, e ile ya kopana le Mekgatlo ya Basebetsi ka Mantaha, 25 Tlhakubele 2019 ho fihlela mantsiboya.

Sesheneg ena, SARS e ile ya teka motlolo wa keketseho e fapafapaneng ya moputso bakeng sa basebetsi ba yuniti ya dipuisano tsa meputso e thehilweng hodima motheo wa ho arabela ho se lekane ha meputso, le ho fokotsa dikgeo tse ntseng di hola tsa meputso tse bakilweng ke dikeketseho tse amang bohle. Motlolo ona o ne o tla etsa hore basebetsi ba SARS ba leshwang moputso o tlase ba fumane keketseho ya ho fihla ho 9.2% (CPI mmoho le 5.1%). Motlolong ona, ho ne ho ka se be le mosebetsi ya neng a tla fumana moputso o ka tlase ho 5.2% (CPI le 1.1%).

Ka bomadimabe tlhahiso ena e ile ya hanwa ke Mekgatlo ya Basebetsi mme ba ile ba tsitlallela ho fumana keketseho ya moputso ya bohle ya 11.4%.

Dipuisano di ile tsa tswela pele le maobane, Labobedi la 26 Tlhakubele 2019 ho fihlela bosiu boemong ba boetapele bo ka sehloohong pakeng tsa SARS le baetapele ba mekgatlo ya basebetsi. Dipuisano tsena di ne di tsepame hodima tlhahiso ya Monamodi wa CCMA ya la 8 Tlhakubele 2019 ya keketseho ya 8% e le e ka bang tharollo ya kganyetsano. Tlhahiso ya Monamodi wa CCMA e ne e kentse tse latelang:

- keketseho ya 8% bakeng sa bohle ya mokgahlelo o le mong
- ho qalwa ha lifi ya pele ho peleho ya lesea
- dikgau tsa tshebetso ya nako e telele tsa phesente e tshwanang le ya keketseho ya meputso
- hore maemo a jwale a mabapi le melemo ya lifi a dule a le jwalo
- ho qalwa ha saekele ya dilemo tse 2 e mabapi le Boikarabelo ba tsa Lelapa

SARS ka lebaka la mathata a yona a tsa ditjhelete e ile ya teka tlhahiso ya tharollo ya 8%, ha feela e le hore ke tumellano ya mekgahlelo e mengata, hore e qale ka la 1 Mmesa 2019. Tlhahiso ena ya ho tisa tharollo e ne e kentse tumellano ya keketseho ya 8% selemong sa 1 ho bapa le tlhahiso ya CCMA, le CPI le dikeketseho tsa 1% bakeng sa dilemo tsa 2 le 3 ho ba karolo ya Tumellano.

Hodima moo, ka sepheo sa ho bontsha maikemisetsa, tlhahiso ena ya tharollo e ne e boetse e kentse ho dumela ha SARS mabai le lifi ya pele ho peleho ya lesea, keketseho ya dikgau tsa tshebetso ya nako e telele le ho dula jwalo ha ditseko tse ding tse mabapi le ditseko tsa lifi. Tseko e mabapi le lifi ya Boikarabelo ba tsa Lelapa yona e ne e tla buuwa ke sehlopha sa tshebetso mmoho le dintlha tse ding tse ileng tsa fetisetswa sehlopheng sa tshebetso.

Ntlha e le nngwe feela ya phapang e neng e setse pakeng tsa SARS le Mekgatlo ya Basebetsi e ne e le nako ya tumellano.

Le ha Mekgatlo ya Basebetsi e ne e sa rate tumellano ya mekgahlelo e mengata, SARS e hlalositse hore sena ke ka lebaka la hore e tla lokela hore e hlophe botjha ditshenyehelo tsa yona ho bapa le keketseho ya 8%, tumellano ya mekgahlelo e mengata ya hlokeha hore ho tle ho tsebe ho ba le netefaletso ya tsa ditjhelete tsa mokgatlo ho bapa le Moralo wa Tshebetso wa Ditshenyehelo tsa Nako e Mahareng (MTEF), mmoho le nako e tlang ho hlokeha e mabapi le dipoloko tse tlang ho hlokeha mokgatlong hore ho tle ho kgonwe ho fihlella keketseho ena ya 8%.

Ho feta moo tumellano ya mekgahlelo e mengata e ne e tla tlisa botsitso dikamanong tsa beng ba mosebetsi/mosebetsi tsa nako e itseng tse tlang ho tswela SARS molemo le ho tsepamisa maikutlo dintlafatsong tsa bohlokwa tse lokelang ho etswa ho tlisa tswelopele mokgatlong.

Ka bomadimabe Mekgatlo ya Basebetsi e hanne tlhahiso ena ya SARS ntle le ho fana ka tlhahiso e nngwe e utlwahalang.

Ka ha sena e ne e le tlhahiso ya ho fedisa boipelaetso, kgano ena ya Mekgatlo ya Basebetsi ya tumellano ya mekgahlelo e mengata, e tlohetse SARS e sa na boikgethelo ntle feela le ho kgutlela maemong a yona a mantlha a keketseho ya 7% ya mekgahlelo o le mong bakeng sa bohle, sena ke ho bapa le se kgonehang le ho se nonyetse tshebetso ya mokgatlo dilemong tse tharo tse tlang. Le ha ho le jwalo, ebang Mekgatlo ya Basebetsi e buisane le ditho tsa yona mme ba amohela tlhahiso ya 8% bakeng sa bohle, le CPI le 1% ya dilemo tse latelang, kganyetsano ena e tla rarollwa.

SARS E KOPA HO KENA DIPAKENG HA CCMA

Le ha SARS e ananela tokelo ya Molao wa Motheo ya basebetsi ho ipelaetsa, ka mokgwa o tshwanang ke boitlamo ba mmuso ho netefatsa hore ho na le mehlodi e lekaneng ho re baahi ba fihlelle ditshebeletso tsa bophelo bo botle, dijo le metsi a lekaneng, tshehetso ya thekolohelo, phumantsho ya matlo le thuto ya motheo.

Kahoo ke molemong wa setjhaba hore kganyetsano ena e rarollwe haholo ha ho shejwa tema e hlokolosi e kgathwang ke pokello ya lekgetho. Kahoo maobane SARS e entse kopo ho CCMA hore e kene dipakeng ho latela dintlha tsa Karolo ya 150A ya Molao wa Dikamano tsa Basebetsi hore Molaodi wa CCMA a kene dipakeng mme a namole kganyetsano ena.

HO TSWELA PELE HA DITSHEBELETSO TSA BALEFALEKGETHO

SARS e entse tsohle tse matleng a yona le tse kgonehang ho rarolla kganyetsano ena le ho qoba boipelaetso. Le ha ho le jwalo, kgano ya Mekgatlo ya Basebetsi ya tlhahiso ya ho qetela ya SARS, e bolela hore SARS e keke ya se natse hore boipelaetso bona bo ka qala ka Labone, 28 Tlhakubele 2019.

Boetapele ba SARS le basebetsi ka ho tshwana ba ananela hore re mothating o hlokolosi haholo wa letsholo la pokello ya lekgetho mme re batla ho netefaletsa setjhaba sa Afrika Borwa hore mekgwatshebetso ya rona le metjha e meng e malala-a-laotswe ho kenyeleditswe le bongata ba basebetsi ba tla beng ba le teng ho arabela ditlhoko tsa balefalekgetho.

SARS e nkile mehato ya kapele ho tla ka mehato e hlokehang mme jwale re thakgotse meralo eo ho etsa hore ho be le tshitiso e seng kae ditshebeletsong tsa balefalekgetho ho phatlalla le makala ohle a SARS mmoho le madibohong ebang PSA le NEHAWU di tswela pele ka boipelaetso bona.

SARS e ipiletsa ho setjhaba ho utlwisisa hore ho tla ba le ditiehisano tse itseng mme re kgothaletsa hore balefalekgetho ba sebedise ditshebeletso tsa rona tsa marangrang a inthanete moo ho kgonehang ha SARS ka lehlakoreng le leng e tshepile hore ho kena dipakeng ha CCMA ho tla thusa ho rarolla kganyetsano ena.